

Gioacchino Rossini talánya

(Az írás a szerző az Orvosi Hetilapban megjelent „Művészi kreativitás és bipoláris kedélyzavar” című tanulmányának kissé átdolgozott részlete. A MediArt felkérésére.)

Máig talány, és a zenei életben szinte egyedülálló, hogy Gioacchino Rossini (1792–1868) olasz zeneszerző, aki viszonylag magasabb kort ért meg, miért hallgatott el 37 éves korában. Miután 39 operát komponált, utolsóként a *Tell Vilmost* 1829-ben, soha többet nem jelentkezett újjal ebben a zenei kategóriában, csak kisebb jelentőségű műveket alkotott. Ekkor életének hosszabbik fele (39 év) még hátra volt, sikerei tetőpontján állt, korának legismertebb operaszerzőjeként Párizsban, a kultúra fővárosában élt, Stendhal kora legelső élő művészenek tartotta. Több teória létezik az elhallgatás magyarázatára (letérés egy-két kudarc miatt, a kortárs Meyerbeer növekvő népszerűsége miatt érzett féltékenység, túl gazdag volt a Rothschildoknak is köszönhetően, vissza akart menni Párizsból Olaszországba, idős apjához), azonban egyik sem tűnik kielégítőnek. Zenei indoklások is születtek, miszerint a siker tetőpontján már a hírnév kötelezte, és a fiatalabb kori, helyenként megszokott fordulatokkal és egyszerűbb harmonizálással tarkított művei szerint már nem alkothatott, sőt ezekből néhányat jelentősen átdolgozott, és az olaszból francia változat készült. Ilyen példa a *Maometto II* (II. Mohamed) – *Le siège de Corinthe* (Korinthosz ostroma) vagy a *Mosè in Egitto* (Mózes Egyiptomban) – *Moïse et Pharaon* (Mózes és Fáraó). Egyes vélemények szerint úgy járt, mint a falusi hályogkovács, aki miután rájött, hogy milyen veszélyes területen dolgozik, reszketni kezdett a keze, vagy mivel zsenialitása „idő előtt lobbant fel, kincseinek könnyelmű tékozlásával idő előtt égett ki”.

Rossini maga általában kitért a magyarázat elől. Ha olykor ritkán nyilatkozott is erről, a korszakot okolta, amelyben az érzelmek és eszmények helyett (amelyen a zene alapul) a gőzgép, a fosztogatás és a barikád lett úrrá, de máskor egyre növekvő fásultságról, kedvetlenségről tesz említést, valamint, hogy „a zene friss gondolatokat, ideákat követel, és benne

csak a bágyadtság él”. Megint máskor azt mondta valakinek (Wagner volt az illető), hogy nincsenek olyan énekesek, akik elő tudnák adni a zenéjét, kihaltak a kasztráltak, akik visszavonulásuk után rátermett énekmesterek lettek, vagy festő barátjának a gyermektelenséget hozta fel indokul. Schwartz pszichoanalitikus megközelítést alkalmazva úgy konkludál, hogy a „nagy lemondás” édesanyja halálával volt közvetlen kapcsolatban, aki iránt ambivalens érzéseket táplált (tudatosan idealizálta, ugyanakkor a tudattalanban ellentétes elutasító érzések lappangtak), és énvédő mechanizmusként narcisztikus visszavonulást, depressziót és obszessziós gondolkodást választott, nem tudott többé szublimálni, azaz alkotni.

A depresszió jelentkezése bizonyosan igaz. Első tünetei talán 1825-ben léptek fel, közvetlenül az *Il viaggio a Reims* (A reimsi utazás) bemutatója után (táblázat) „súlyosan megbetegedett – ez volt talán első tünete annak a kórnak, amely tönkretette egészségét és boldogságát”, bár az is megjegyzendő, hogy már az előző évben, 1824-ben egyáltalán nem komponált operát. Kiemelendő, hogy depressziója kezdetét édesanyja (akihez nagyon mély gyermeki érzéssel ragaszkodott) betegségével és halálával kapcsolják össze, ez viszont csak 1827-ben következett be. Depressziós periódusai ki-kiújultak, amiben környezeti hatásként 1839-ben édesapja (aki vidám, lelkes, kirobbanó kedélye miatt „Vivazza” néven volt közismert, ez genealógiailag figyelemre méltó) elvesztése is szerepet játszhatott, de nem a környezeti események tűnnek ebben meghatározónak. Életereje időszakosan vissza-visszatért, ekkor hiperaktívvá vált, újra kedélyromlás, amely pl. az 1850-es évek elején olyan súlyos volt, hogy az öngyilkosságot fontolgatta, „csak nem volt elég bátorsága hozzá”, mindenesetre orvosa (Mordani professzor) szerint úgy nézett ki, mintha nem lenne teljesen eszénél. Fürdőhe-

lyeket próbáltak, úgynevezett magnetikus kúrát is, de végül csak 1855 után következett be javulás az állapotában. Ekkor, már ismét Párizsban, visszatér korábbi szellemes, könnyed, fürge, csipkelődő stílusa (igaz, fanyar formában), amely fiatakorát annyira jellemezte, amikor legendás gyorsasággal komponált.

Személyiségét kortársa, Stendhal úgy írta le, hogy „szelleme csupa tűz, tárgyról tárgyra szökken, s mindenből kicsihol egy-egy kellemes, igaz és groteszk ötletet”, „semmi más nem tisztel, csak a tehetséget; tréfáiban nem kímél senkit”, „élénk, könnyed, pikáns, sosem unalmas”, „ötletes és gyors észjárású meghökkenítő parodizáló és színészi képességekkel”. Emiatt is volt különösen testhezálló számára az „opera buffa” (vígopera) komponálása. Történeteiről anekdoták keringtek, hogy pl. az *Il signor Bruschino* (Bruschino úr) komponálása közben Velencében télen inkább újra írta azt a duettet, aminek a kottalapja beesett az ágy alá, minthogy kikeljen az ágyból, és felvegye a földről a hideg szobában. Legendás gourmetnak ismerték (és persze gourmand is volt, az előző a különleges minőségű ételek szeretetére, az utóbbi a mennyiségre utal), néhány ételkülönlegesség máig viseli a nevét. Komponálási technikája időnként fergeteges gyorsaságú volt. Állítólag a *La cambiale di matrimonio* (Házasságra adott váltó) operáját 8 nap alatt, az *Il signor Bruschinót* 11 nap alatt (ágyban, vide

supra), az *Il barbiere di Siviglia* (A sevillai borbély) című halhatatlan művét 13 nap készítette el. Első operáját 14 éves korában komponálta, amelyet 1812-ben mutattak be másik 5, abban az évben szerzett (!) operájával együtt, 1813-ban 4-et, 1817-ben megint 4-et, 1819-ben szintén, de 1820-tól 1829-ig „már csak” átlagosan egyet-egyet alkotott.

Szabolcsi Bence komédiás-zseninek, a könnyű fény és érzéki örömök élvezőjének, szikrázó, elementáris humorúnak, mindig a kellő pillanatban leleményes reformernek jellemzi, aki fölényes áttekintő, megújító, sőt megújítható készséggel rendelkezett. Személyiségének fent említett jellegzetességei különösen vígoperáiban tükröződnek, valamint a hamisítatlan sistersgő „Rossini-crescendó”-ban, amelyre számos helyen találunk példát zenéjében. Rossini négy elérhető életrajzából három magyar nyelven is megjelent. Ezeknek és zenéje karakterének elemzése a mániás-depressziós bipoláris kedélyzavar spektrum fennállását sugallja, miként az Riboli munkájában is felvetődik. A „bel canto” utolsó nagy mesterének vallo-mása halála előtt néhány hónappal írt levelében Voltaire-t idézi: „Tous les genres sont bons, hors le genre ennuyeux” (Minden módszer jó, kivéve az unalmast). Ez az állítás egyéniségére és zenéjére egyaránt érvényes.

DR. JANKA ZOLTÁN

Komponálás éve	Operák száma	Operák címe
1806	1	Demetrio e Polibio (bemutató: 1812)
1810	1	La cambiale di matrimonio (Házassági váltó)
1811	1	L'equivoco stravagante (Különös kétértelműség)
1812	5	L'inganno felice (A szerencsés félreértés) • Ciro in Babilonia • La scala di seta (A selyemlétra) • La pietra del paragone (A próbakő) • L'occasione fa il ladro (Alkalom szüli a tolvajt)
1813	4	Il signor Bruschino (Bruschino úr) • Tancredi • L'italiana in Algeri (Olasz nő Algírban) • Aureliano in Palmira
1814	2	Il turco in Italia (A török Itáliában) • Sigismondo
1815	2	Elisabetta, regina d'Inghilterra (Erzsébet, Anglia királynője) • Torvaldo e Dorliska
1816	3	Il barbiere di Siviglia (A sevillai borbély) • La gazetta • Otello
1817	4	La Cenerentola (Hamupipóke) • La gazza ladra (A tolvaj szarka) • Armida • Adelaide di Borgogna
1818	3	Mosè in Egitto (Mózes Egyiptomban) • Adina ovvero il califfo di Bagdad (Adina, avagy a bagdadi kalifa) (bemutató: 1826) • Ricciardo e Zoraide
1819	4	Ermione • Eduardo e Cristina • La donna del lago (A tó asszonya) • Bianca e Falliero
1820	1	Maometto II (II. Mohamed)
1821	1	Matilde di Shabran
1822	1	Zelmira
1823	1	Semiramide (Semiramis)
1824	–	–
1825	1	Il viaggio a Reims (A reimsi út)
1826	1	Le siège de Corinthe (Korinthosz ostroma)
1827	1	Moïse et Pharaon (Mózes és Fáraó)
1828	1	Le comte Ory (Ory grófja)
1829	1	Guillaume Tell (Tell Vilmos)

Gioacchino Rossini (1792–1868) operái sorrendben a komponálás évszámainak feltüntetésével